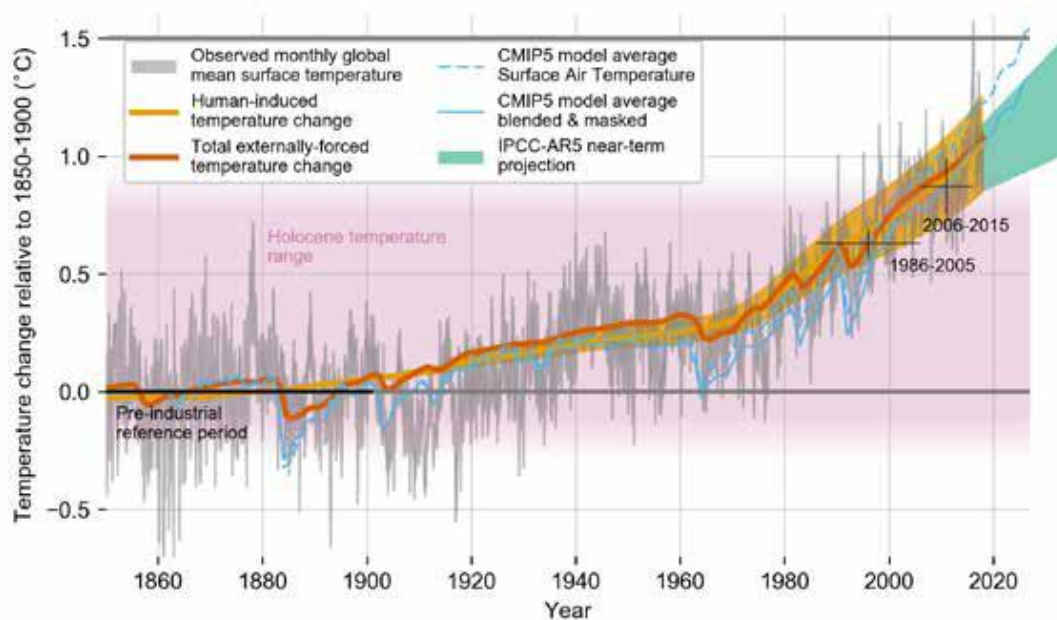

Ilmastonmuutoksen vaikutukset poroihin, laitumiin ja poronhoitoon

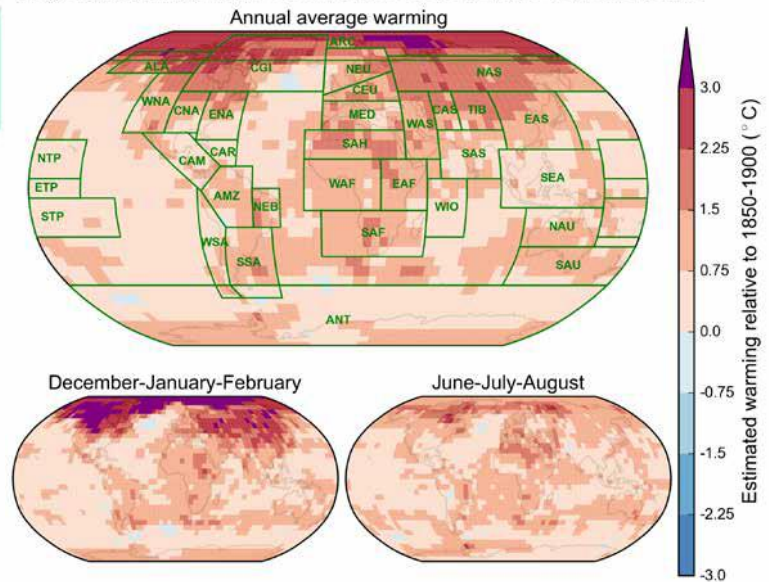

Jouko Kumpula
LUKE, Inari

Ilmastonmuutos: Maapallon lämpötilat ovat nousseet, voimakkainta lämpeneminen on ollut arktisilla ja pohjoisilla alueilla

Regional warming in the decade 2006-2015 relative to preindustrial

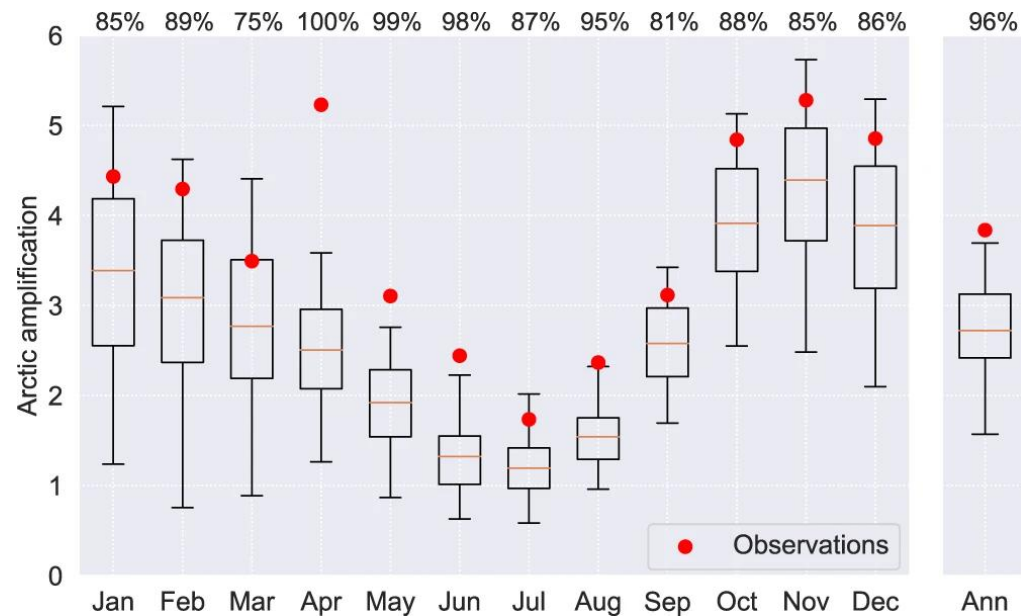

Lähde: IPCC:n kokoamaa havaintosarjaa käynnissä olevasta ilmastonmuutoksesta, **Allen ym. 2018**
(https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/02/SR15_Chapter1_Low_Res.pdf)

Ilmastomuutos nostaa erityisesti syksyn ja talven lämpötiloja maapallon pohjoisilla alueilla

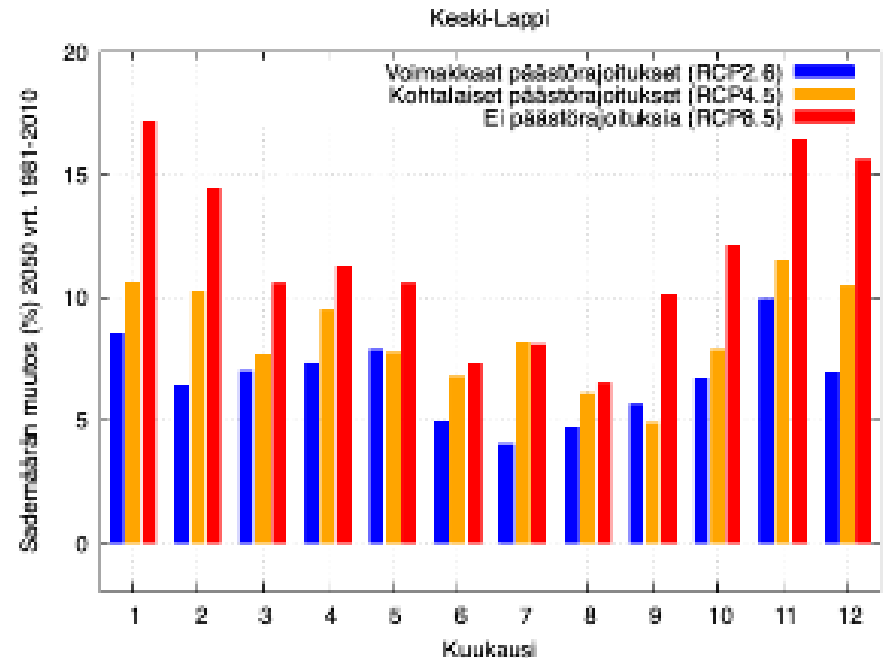
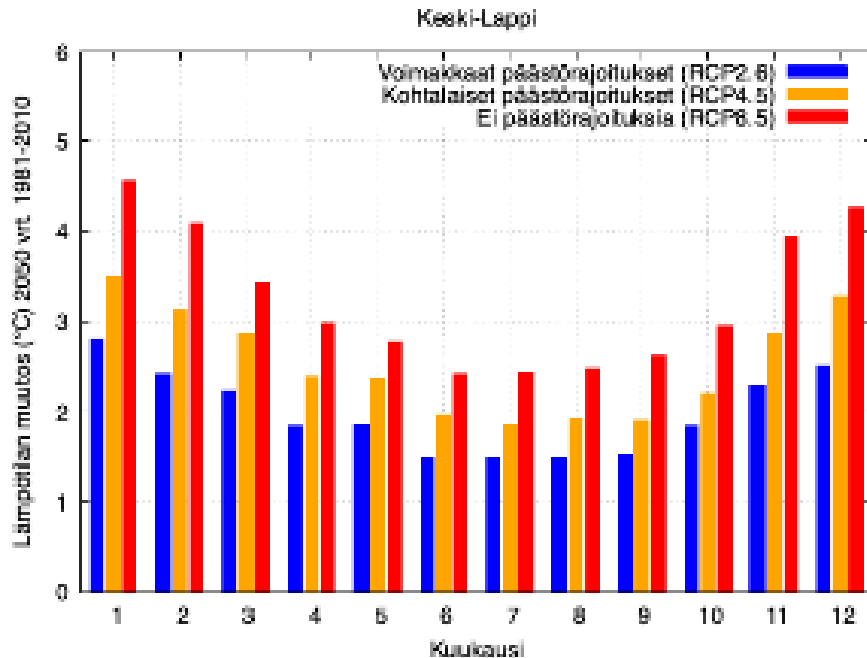
- Erityisesti talvilämpötilat ovat nousseet vuosina 1979-2021.
- Huomattavin lämpötilan nousu on tapahtunut loka-joulukuussa sekä huhtikuussa

Mallinnettu ja havaittu lämpötilan muutos Arktisella alueella

Lähde: Rantanen ym. 2022: *The Arctic has warmed nearly four times faster than the globe since 1979.* Communications Earth & Environment.
<https://doi.org/10.1038/s43247-022-00498-3>

Lämpötilojen ja sademäärien ennustetaan nousevan merkittävästi jatkossa Lapissa

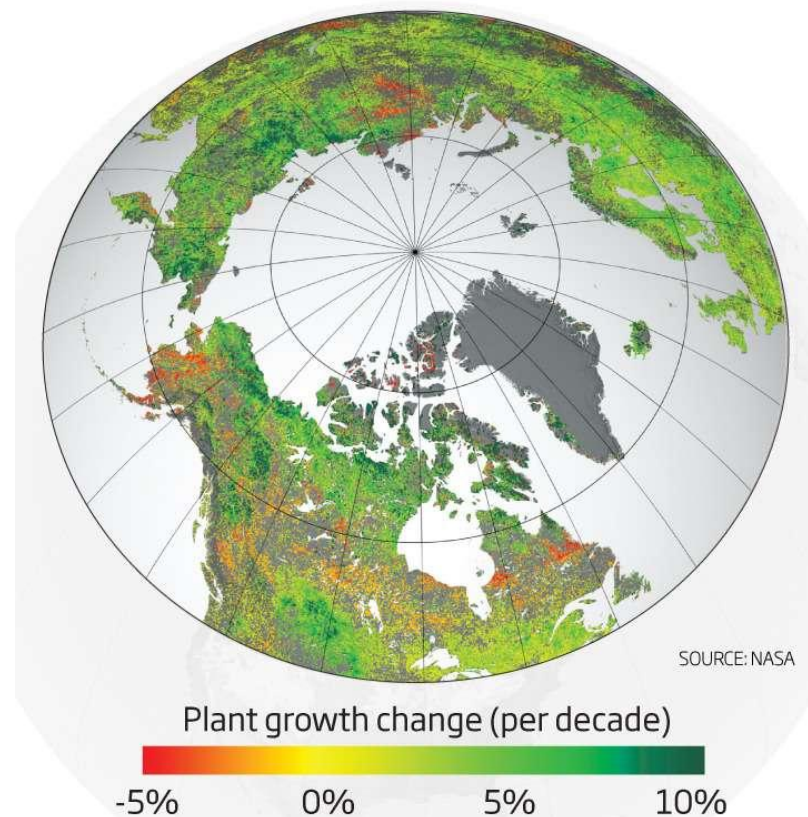

Keskilämpötilan (a) ja sademäärän (b) ennustetut muutokset vuoden eri kuukausina Keski-Lapin alueella vuoteen 2050 mennessä kasvihuonekaasupäästöjen eri kehityskulkujen mukaan. Muutosta on verrattu jakson 1981–2010 ilmastoon (Ilmasto-opas 2023).

Ilmastonmuutoksen vaikutuksia: Arktisen ja pohjoisten alueiden on havaittu vihertyvän

The greening of the Arctic

How vegetation growth at northern latitudes has changed in the last 30 years

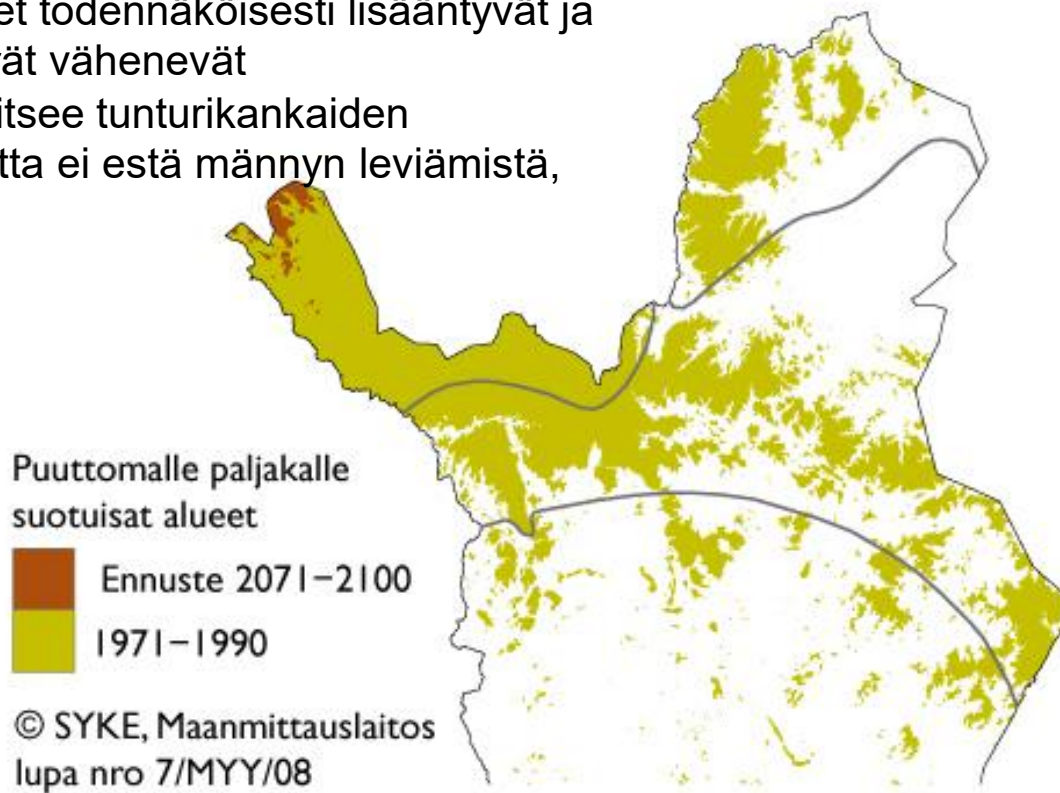

Lähde NASA, New Scientist 2013: <https://www.newscientist.com/article/mg22029380-900-the-great-greening-the-coming-of-our-new-lush-earth>

Ilmastonmuutoksen vaikutuksia: Puuttomalle tunturipaljakalle suotuisan alueen ennustetaan vähenevän ilmaston lämpenemisen seurauksena

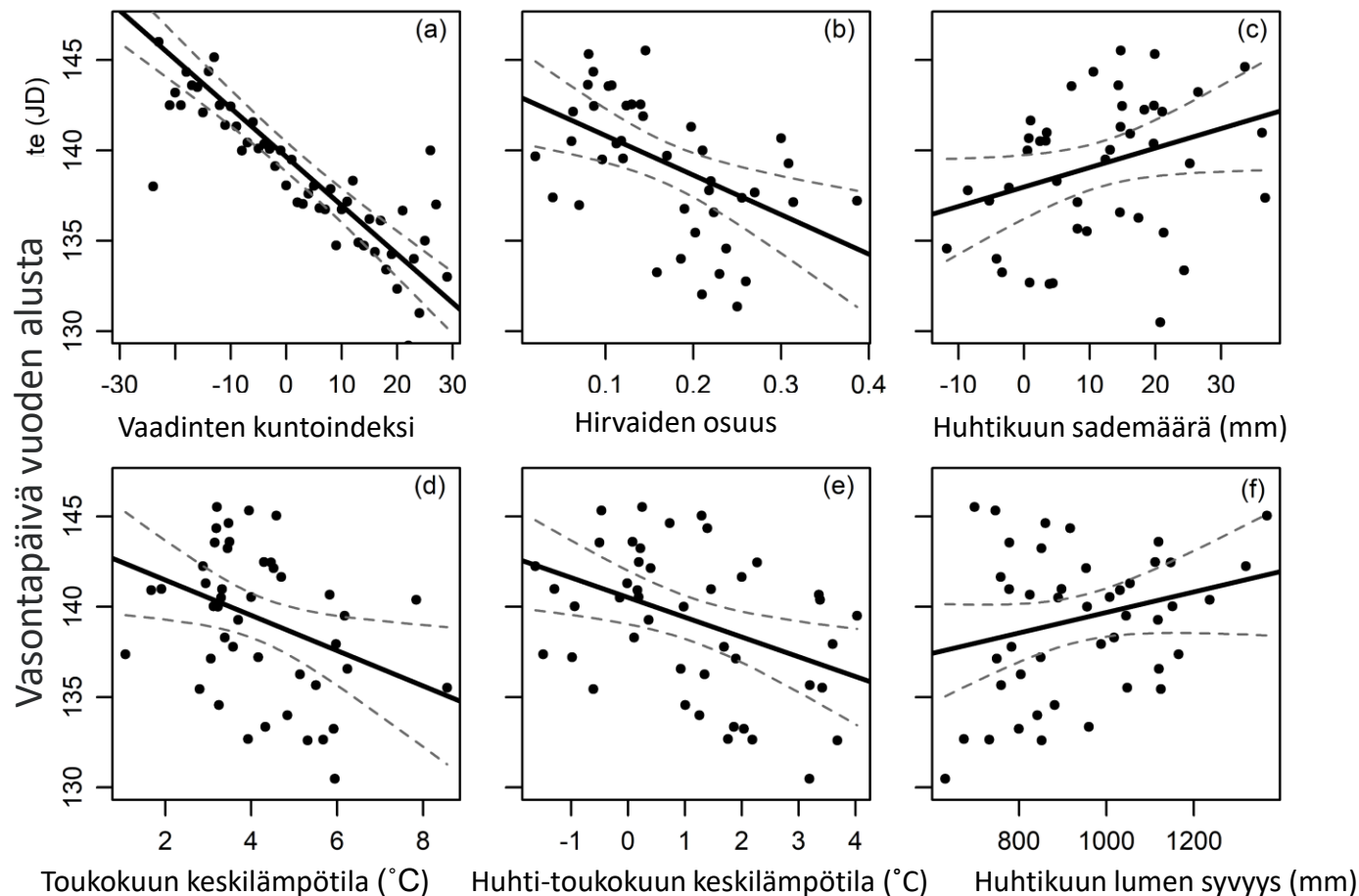
- Metsät levittäytyvät pohjoiseen ja tihenevät, jolloin puuton tunturipaljakka vähenee ilmaston lämpenemisen seurauksena
- Varvut ja sammaleet todennäköisesti lisääntyvät ja maajäkälkien määrät vähenevät
- Toisaalta poro hillitsee tunturikankaiden pensittymistä, mutta ei estä männyn leviämistä,

Lähde: <http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Luontotyytit/Luontotyyppiryhmat/Tunturit>

© Luonnonvarakeskus

Kutuharjun koetarha: Vaadinten kunto, hirvaiden määrä ja säätekijät vaikuttavat mm. vasonnan ajoittumiseen ja synkroniaan

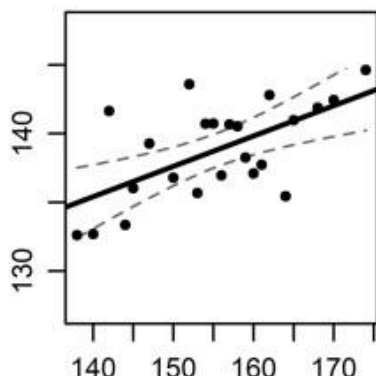

Paoli A, Weladji RB, Holand Ø, Kumpula J (2018) Winter and spring climatic conditions influence timing and synchrony of calving in reindeer. PLoS ONE 13(4)

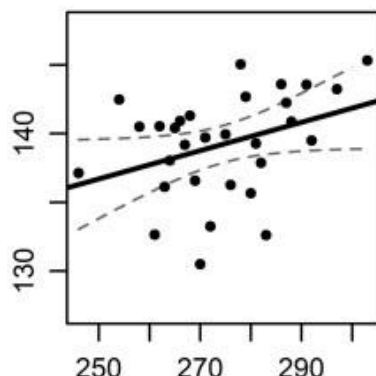
→ Edellisillä tekijöillä on myös vaikutuksia vasatuottoon ja teuraspainoihin

Kutuharjun koetarha: Kevään alkaminen, syksyn päättyminen ja vaadinten kunto vaikuttavat vasonnan ajoittumiseen

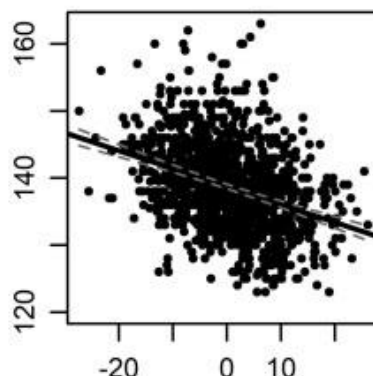
Vasomispäivä (vrk:ta vuoden alista)

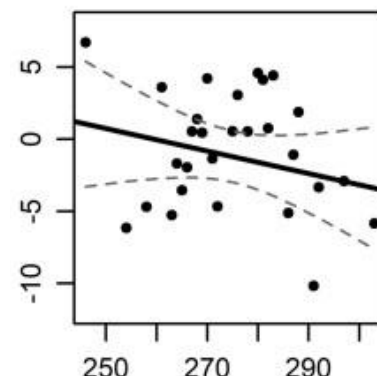
Vasomispäivä (vrk:ta v. al.)

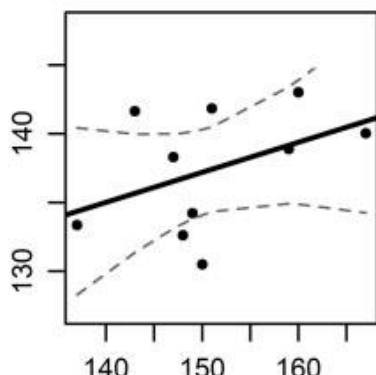
Vasomispäivä (vrk:ta v. al.)

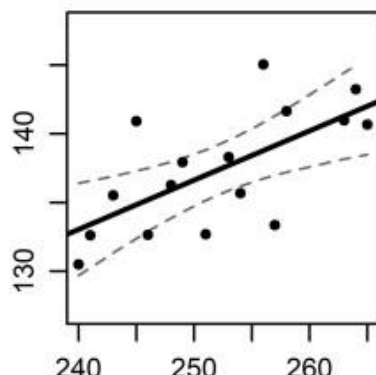
Vaad. talvinen kuntoindeksi

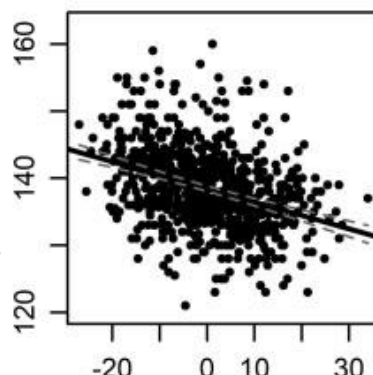
Vasomispäivä (vrk:ta v. al.)

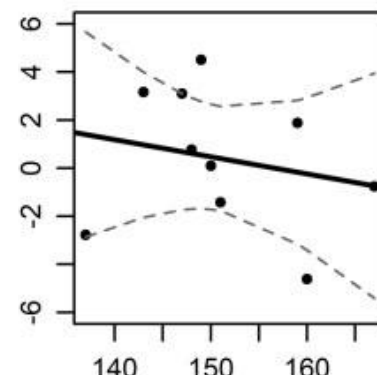
Vasomispäivä (vrk:ta v. al.)

Vasomispäivä (vrk:ta v. al.)

Vaad. keväinen kuntoindeksi

Kasvillisuuden puhkeaminen (vrk:ta v. alusta)

Kasvillisuuden lakastumien (vrk:ta v. al.)

Vaadinten keväinen kuntoindeksi

Kasvillisuuden puhkeaminen (vrk:ta v. alusta)

Paoli, A., Weladji, R.B., Holand, Ø., Kumpula, J. 2019: The onset in spring and the end in autumn of the thermal and vegetative growing season affect calving time and reproductive success in reindeer. Current Zoology, 2019, 1–12. doi: 10.1093/cz/zoz032

© Luonnonvarakeskus

Ilmastonmuutoksen vaikutuksia: Jäätalvien määrä sekä vaihtelu lumi- ja kaivuolosuhteissa ovat todennäköisesti lisääntymässä

- Syksyjen ja alkutalvien lämpeneminen ja sademäärien kasvu lisää todennäköisesti riskiä kovien ja jäisten lumikerrosten muodostumiseen alkutalvella porolaitumille.
- Sulaan ja lämpimään maahan sataneen kostean lumen alla olevaan kasvillisuuteen voi myös kehittyä haitallisia homeksiineja.
- Lumen paksuus voi vaihdella merkittävästi talvien ja alueiden välillä, vaikka lumipeite keskimäärin oheneekin.
- Talven aikaisten vesisateiden seurauksena lumipeitteeseen voi myös muodostua kovia ja tiiviitä jää- ja lumikerroksia (rain on snow, ROS-ilmiö).
- Lumipeite sulaa aikaisemmin keväällä, mutta poikkeuksellisen myöhäistä lumen sulamista voi edelleen esiintyä.
- Esimerkkeinä poroille vaikeista talvista talvet 2019-2020 ja 2021-2022.

Käsivarsi: maaliskuu 2020: paksu lumikerros

Kaldoaivi: maaliskuu 2025 : paksu jääkerros tunturissa

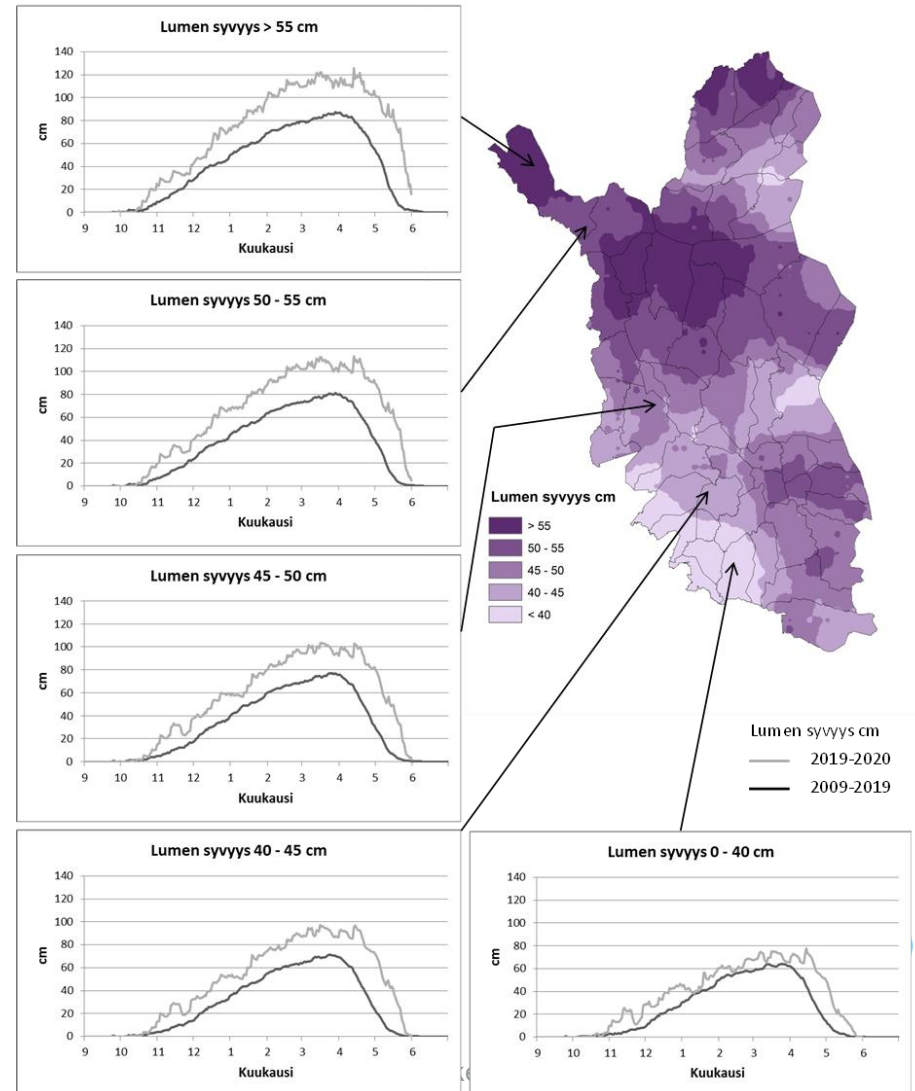
Talven 2019-2020 lumiolosuhteet muodostuivat vaikeiksi poroille käytännössä lähes koko poronhoitoalueella

- Talvella 2019-2020 pysyvä lumipeite satoi sulaan maahan aikaisin
- Syksyllä satanut märkä lumi jäätynyt laitumille.
- Lunta satoi poikkeuksellisen paljon talven aikana.
- Lumi sulii myöhään.
- Homesienten ja hometoksiinien esiintymistä laidunkasveissa ei tutkittu.

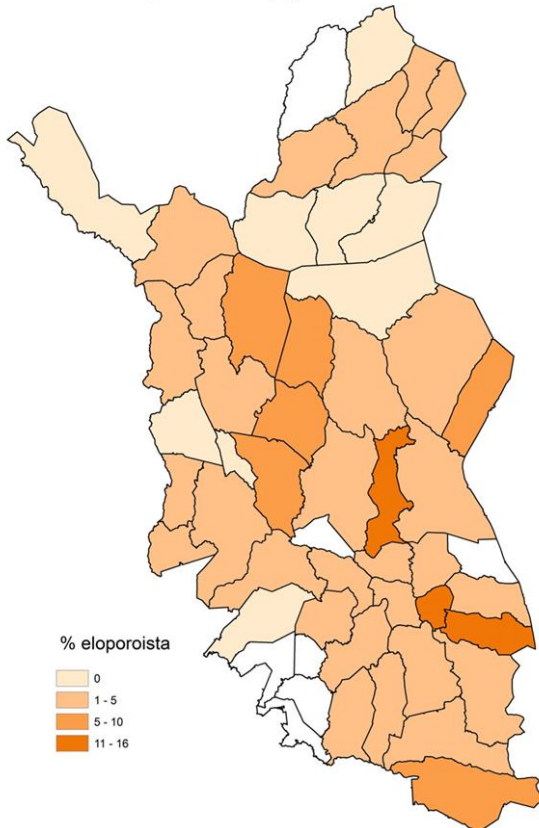
Kumpula, J., Jokinen, M., Siitari, J. & Siitari, S. 2020: Talven 2019–2020 sää-, lumi- ja luonnonolosuhteiden poikkeuksellisuus ja vaikutukset poronhoitoon. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 58/2020. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 57 s.

Keskimääräinen lumen syvyys (cm) marras- huhtikuussa talvina 2009 – 2019

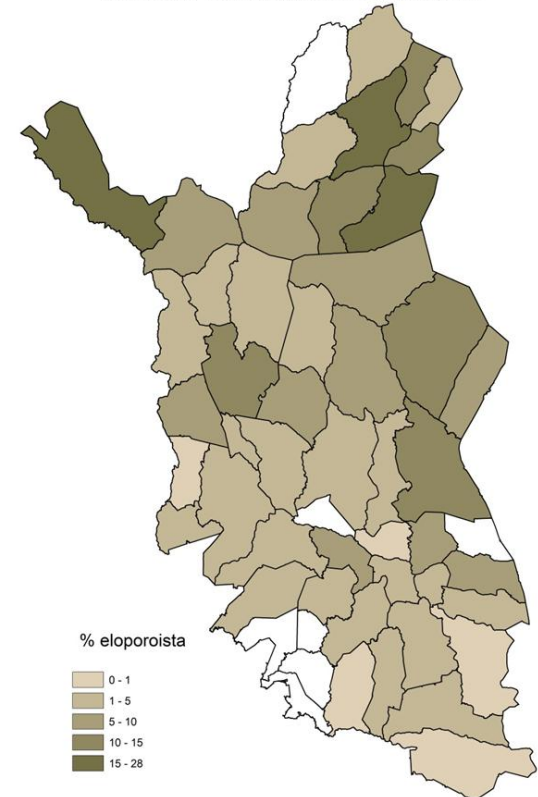

Talvet 2019-20 ja 2021-2022 aiheuttivat porojen sairastumisia ja merkittäviä porokuolemia

Havaittujen sairaiden porojen osuus eloporumäärästä (%) talvella 2019-2020

Arvio kuolleiden porojen määrästä (%) talvella 2019-2020 suhteutettuna eloporumäärään

Yli 20 00 poroa arvioitiin kuolleen.

Kumpula, J., Jokinen, M., Siitari, J. & Siitari, S. 2020: Talven 2019–2020 sää-, lumi- ja luonnonolosuhteiden poikkeuksellisuus ja vaikutukset poronhoitoon. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 58/2020. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 57 s.

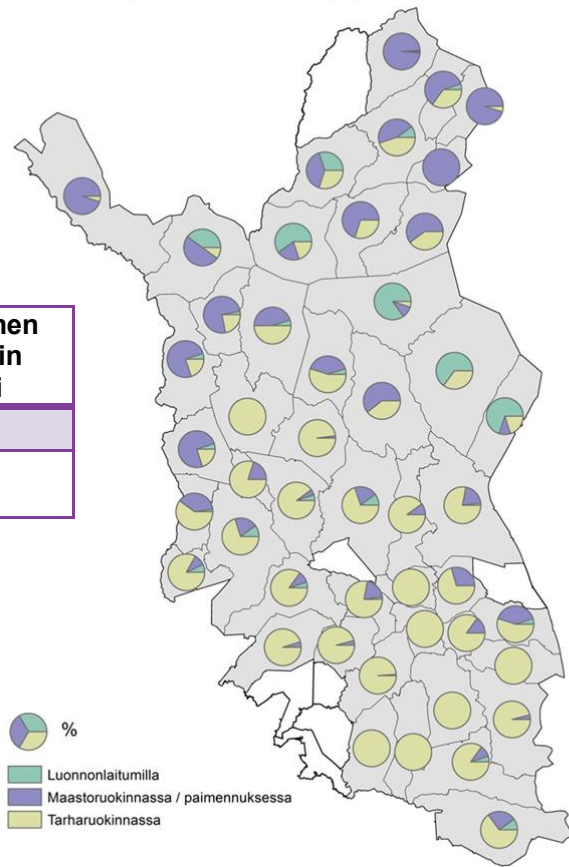
© Luonnonvarakeskus

Porotalouden hoitomenot kasvoivat merkittävästi talvella 2019-2020

Poronhoitajien tekemä arvion hoitokustannusten noususta (%) talvella 2019-2020 verrattuna edelliseen kolmeen talveen

Talvi 2019-2020 verrattuna aikaisempaan kolmeen talveen	Lisääntyminen keskimäärin %	Lisääntyminen keskimäärin mediaani
Rehujen määrät hätä- ja lisäruokintaan	81,0	51,0
Porojen kokoamisen, paimennuksen ja hoidon kustannukset	91,2	53,0

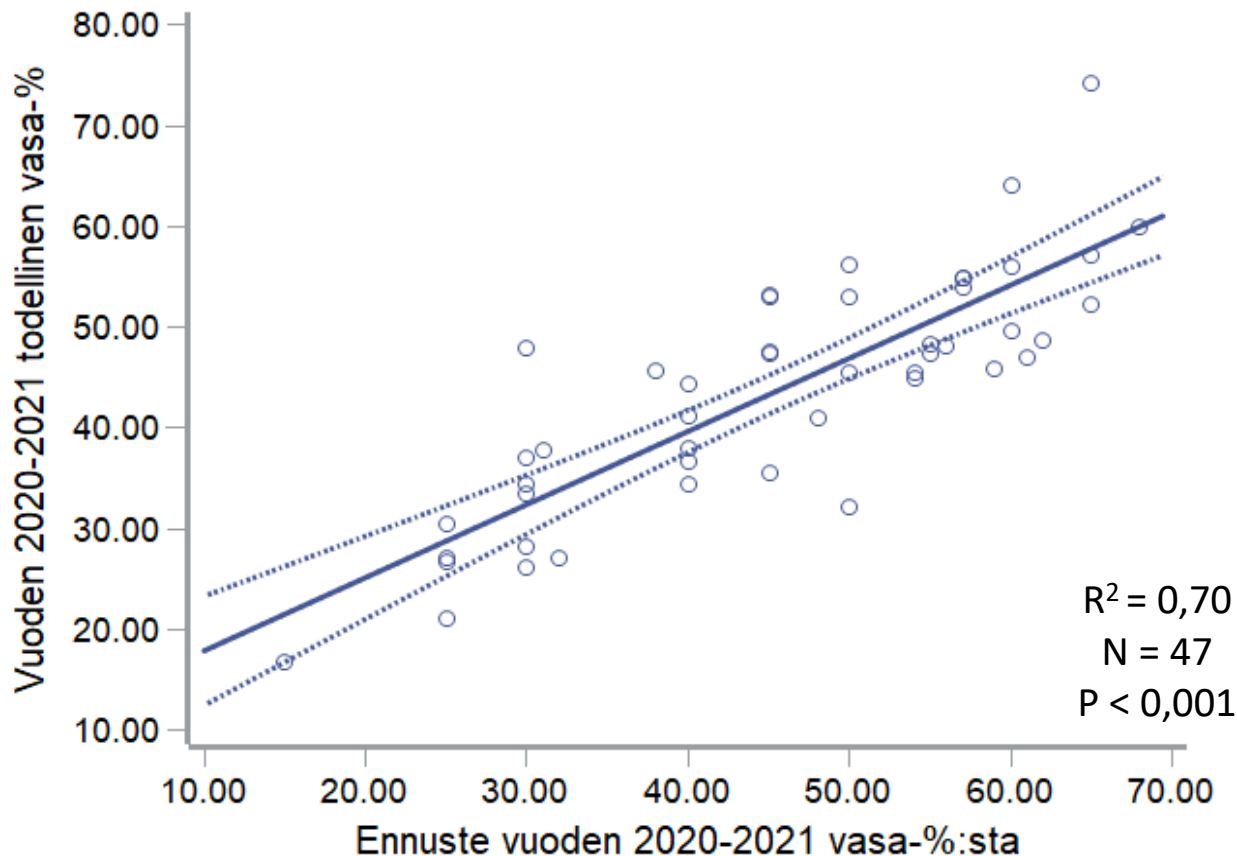
Porojen jakaantuminen eri hoito-, paimennus- ja ruokintamuotoihin (%) talvella 2019-2020

Kumpula, J., Jokinen, M., Siitari, J. & Siitari, S. 2020: Talven 2019–2020 sää-, lumi- ja luonnonolosuhteiden poikkeuksellisuus ja vaikutukset poronhoitoon. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 58/2020. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 57 s.

POVAUS-hanke: Poronhoitovuoden 2020-2021 todellisen vasaprocentin suhde paliskuntien talvella 2019-2020 tekemiin ennakkoarvioihin tulevan poronhoitovuoden vasaprosementeista

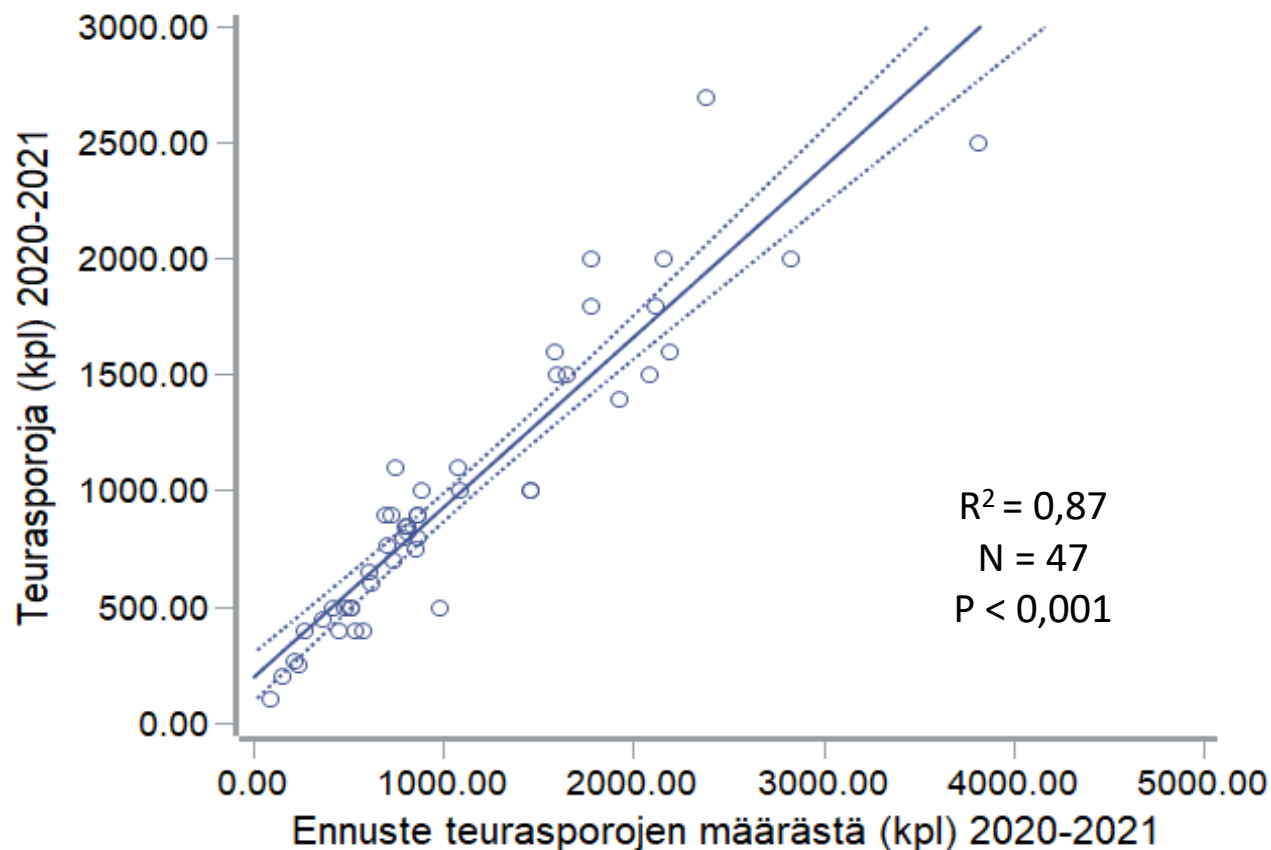

Kumpula, J., Pekkarinen, A.-J., Siitari, J. & Rasmus S. 2024. Talven 2019–2020 aiheuttamiin menetyksiin ja tappioihin vaikuttaneet tekijät laidunolosuhteissa ja poronhoidossa. Julkaisussa: Pekkarinen, A.-J. & Rasmus, S. (toim.) 2024. Poronhoidon varautuminen ja selviytymiskeinot uusiin, äkillisiin ja poikkeuksellisiin olosuhteisiin: POVAUS-hankkeen loppuraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 101/2024, sivut 45-67. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 119 s.

© Luonnonvarakeskus

POVAUS-hanke: Poronhoitovuoden 2020-2021 teurasporojen todellisen määrän suhde paliskuntien talvella 2019-2020 tekemiin ennakkoarvioihin tulevan vuoden teurasporomäärästä

Kumpula, J., Pekkarinen, A.-J., Siitari, J. & Rasmus S. 2024. Talven 2019–2020 aiheuttamiin menetyksiin ja tappioihin vaikuttaneet tekijät laidunolosuhteissa ja poronhoidossa. Julkaisussa: Pekkarinen, A.-J. & Rasmus, S. (toim.) 2024. Poronhoidon varautuminen ja selviytymiskeinot uusiin, äkillisiin ja poikkeuksellisiin olosuhteisiin: POVAUS-hankkeen loppuraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 101/2024, sivut 45-67. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 119 s.

© Luonnonvarakeskus

POVAUS-hanke: Talven 2019-20 olosuhteet pudottivat merkittävästi poronhoidon tuottavuutta

Poronhoidon tuottavuuden vertailu eri alueilla sijaitsevilla paliskunnissa keskimäärin porotilastojen perusteella ennen ja jälkeen vaikean talven 2019-2020

	Poronhoitovuosi	Saamelaisalue	Muu erityinen alue	Muu alue	Koko alue
Eloporot	2019-2020	75 144	41 248	78 237	194 629
	2020-2021	66 390	39 285	76 268	181 943
	<i>Muutos</i>	-8 754	-1 963	-1 969	-12 686
Vasa-%	2019-2020	60,8	60,6	61,0	60,9
	2020-2021	36,6	41,2	48,4	44,6
	<i>Muutos</i>	-24,1	-19,4	-12,6	-16,3
Teurasporot	2019-2020	34 005	15 206	34 445	83 656
	2020-2021	19 344	10 230	27 346	56 920
	<i>Muutos</i>	-14 661	-4 976	-7 099	-26 736

Lähde: Paliskuntain yhdistyksen ylläpitämät porotilastot.

POVAUS-hanke: Tilastollisissa analyysissä havaitut muuttujat, jotka vaikuttivat teurasmäärien ja vasatuoton muutoksiin sekä kuolleiden porojen määriin talven 2019-2020 johdosta

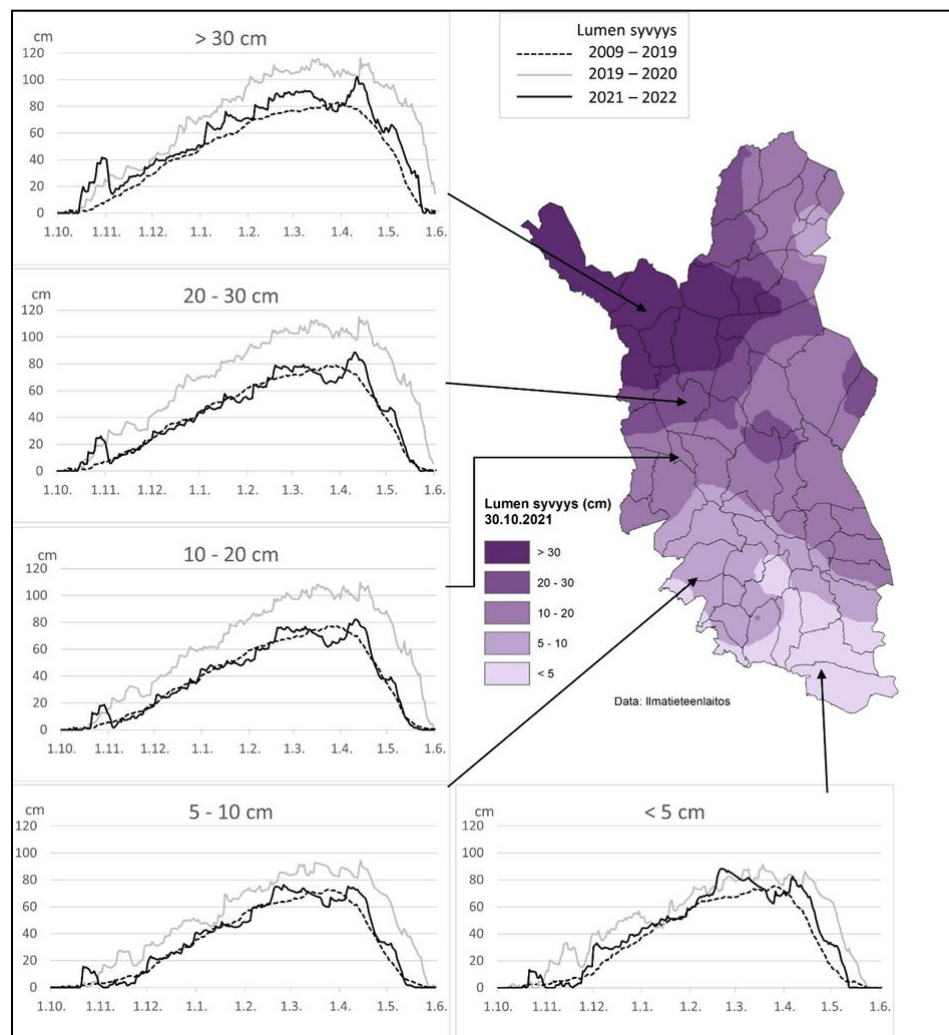
Vaikutettava muuttuja	Vaikutuksen suunta talven 2019-2020 vaikutuksesta		
	Teurasmäärän putoaminen (%)	Vasatuoton putoaminen (%)	Raportoituja kuolleita poroja eloporoista (%)
Poroista luonnonlaitumilla ennen talvea 2019-2020 (%)	<i>Kasvoi ($p < 0,001$)</i>	<i>Kasvoi ($p = 0,023$)</i>	<i>Kasvoi ($p = 0,002$)</i>
Poroja tarharuokinnassa talvella 2019-2020 (%)	<i>Pieneni ($p = 0,004$)</i>	<i>Pieneni ($p = 0,063$)</i>	<i>Pieneni ($p = 0,003$)</i>
Sienten puuttuminen syksyllä 2019	<i>Kasvoi ($p = 0,075$)</i>	<i>Kasvoi ($p = 0,011$)</i>	
Huonokuntoisia poroja syksyllä 2019	<i>Kasvoi ($p = 0,021$)</i>		<i>Kasvoi ($p = 0,012$)</i>
Lokakuun 2019 lumen syvyyden lisääntyminen (cm)			<i>Kasvoi ($p = 0,059$)</i>
Kovien lumi- ja jääkerrosten esiintyminen alkutalvella 2019-2020	<i>Kasvoi ($p = 0,086$)</i>		<i>Kasvoi ($p = 0,025$)</i>

Kumpula, J., Pekkarinen, A.-J., Siitari, J. & Rasmus S. 2024. Talven 2019–2020 aiheuttamiin menetyksiin ja tappioihin vaikuttaneet tekijät laidunolosuhteissa ja poronhoidossa. Julkaisussa: Pekkarinen, A.-J. & Rasmus, S. (toim.) 2024. Poronhoidon varautuminen ja selviytymiskeinot uusiin, äkillisiin ja poikkeuksellisiin olosuhteisiin: POVAUS-hankkeen loppuraportti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 101/2024, sivut 45-67. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 119 s.

© Luonnonvarakeskus

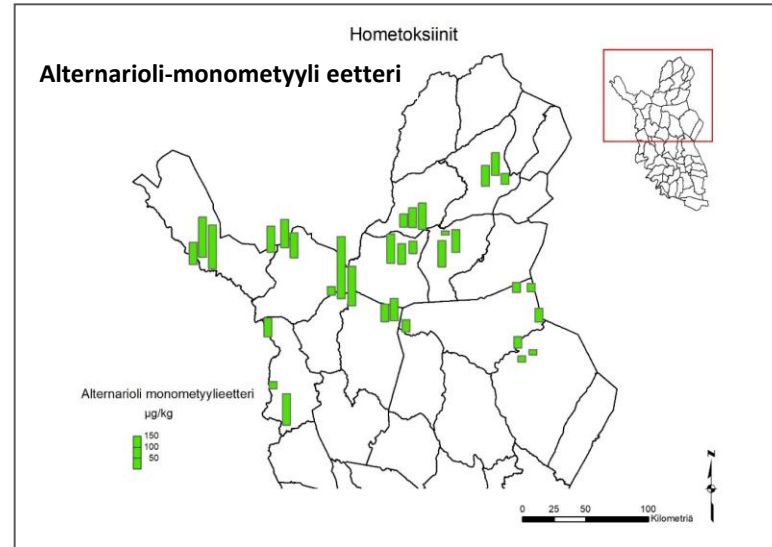
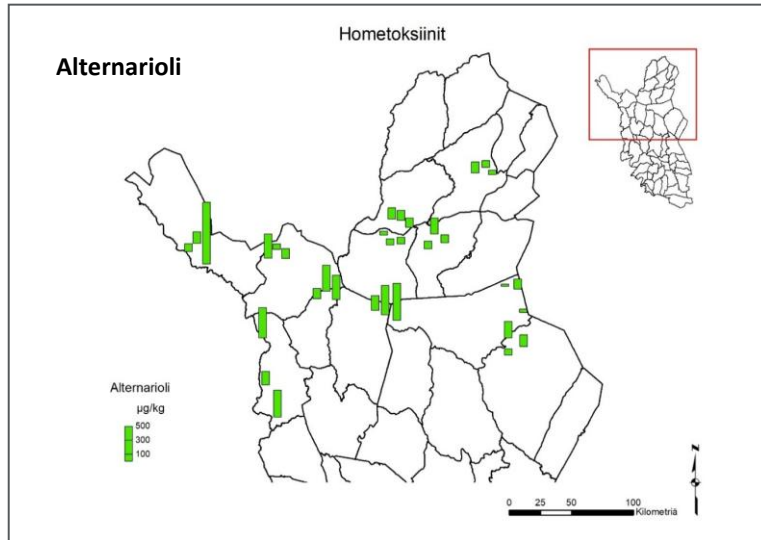
Myös talvella 2021-2022 lumi- ja laidunolosuhteet muodostuivat osassa poronhoitoaluetta vaikeiksi

- Märkä paksu lumipeite satoi sulaan maahan jo lokakuun puolivälissä.
- Myöhemmin märkä lumipeite jäätyni eteenkin poronhoitoalueen lounais- ja pohjoisosissa kovaksi ja jäiseksi kerrokseksi laitumille.
- Loppusyksyllä ja alkutalvella märän lumipeitteen alla kosteissa ja lämpimissä olosuhteissa kasvillisuuteen kehittyi myös homesieniä ja niiden tuottamia hometoksiineja.

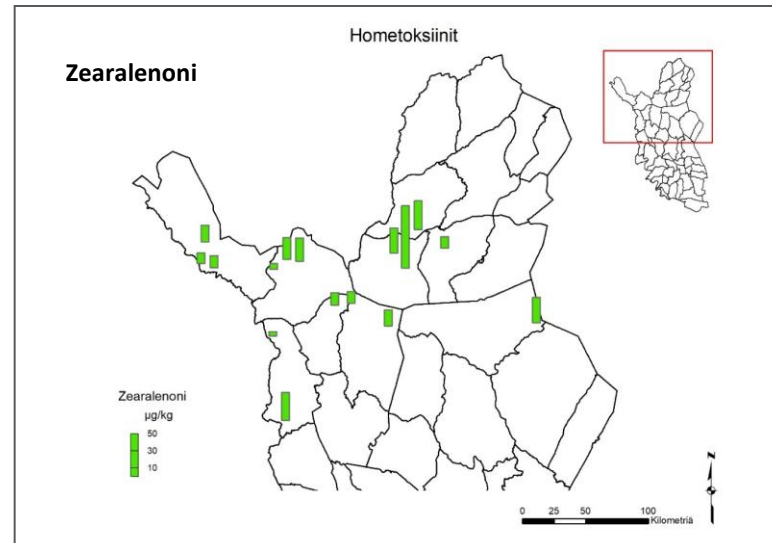

Ensimmäistä kertaa maaliskuussa 2022 poron ravintokasveista kerätyistä näytteistä määritettiin ja löydettiin hometoksiineja

Löydetyt *Alternaria* sienten tuottamat hometoksiinit

Löydetty *Fusarium* sienten tuottama hometoksiini

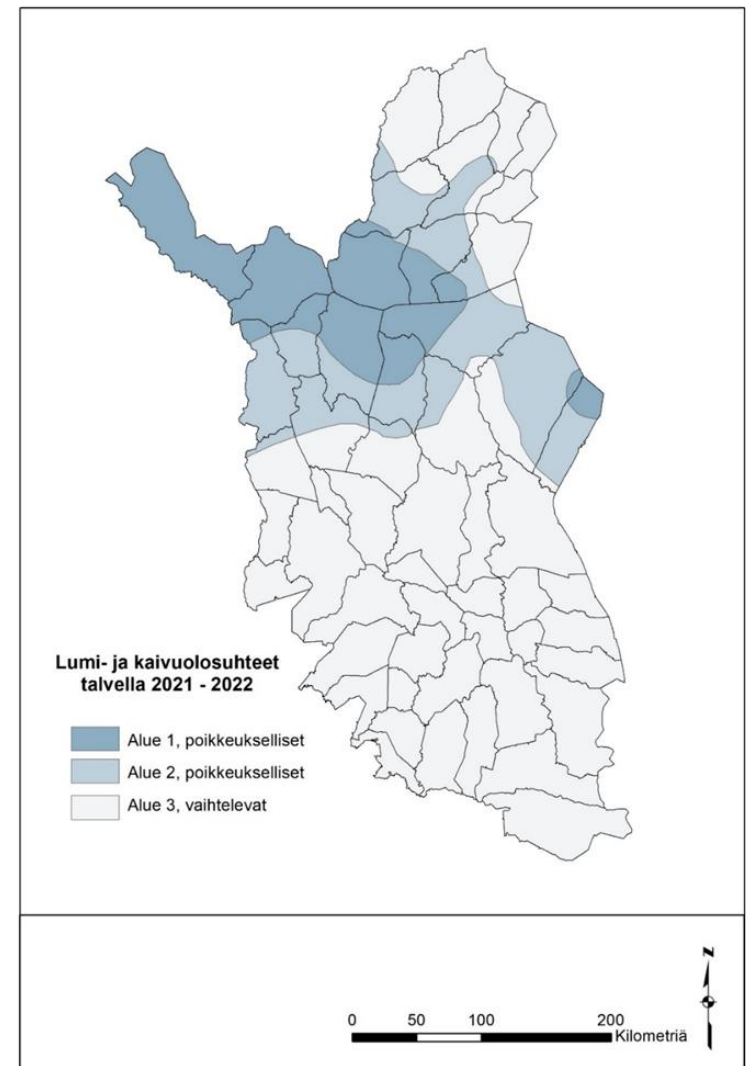

Kumpula, J., Rämö, S., Siitari, J., Holkeri, L., Pekkarinen, A.-J., & Tauriainen, J. 2022: Talven 2021–2022 lumi- ja kaivuolosuhteet ja niiden vaikutukset poronhoitoon. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 71/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 58 s.

Poikkeuksellisten lumi- ja laidunolosuhteiden alueet talvella 2021-2022

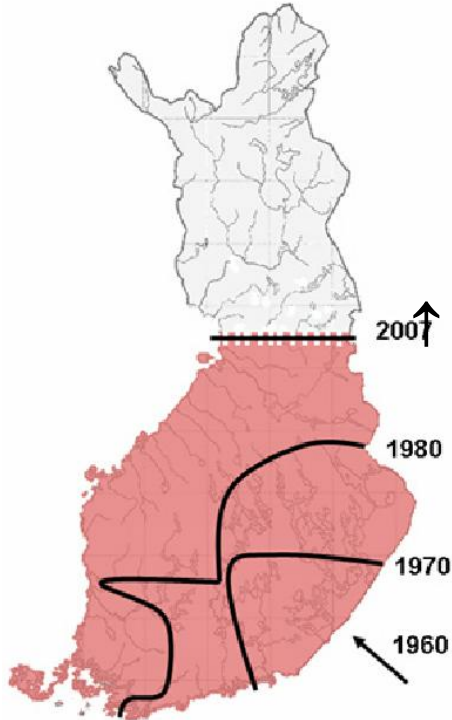
- Ilmatieteen laitoksen aineistojen, maastossa tehtyjen lumimittausten ja kasvillisuudesta tehtyjen hometoksiinimääritysten perusteella voitiin määrittää poikkeuksellisten lumi- ja laidunolosuhteiden alueet.

Kumpula, J., Rämö, S., Siitari, J., Holkeri, L., Pekkarinen, A.-J., & Tauriainen, J. 2022: Talven 2021–2022 lumi- ja kaivuolosuhteet ja niiden vaikutukset poronhoitoon. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 71/2022. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 58 s.

Ilmastonmuutoksen vaikutuksia: Uudet loiset ja taudit voivat levitä poronhoitoalueelle ilmastonmuutoksen myötä ja tarttua myös poroon

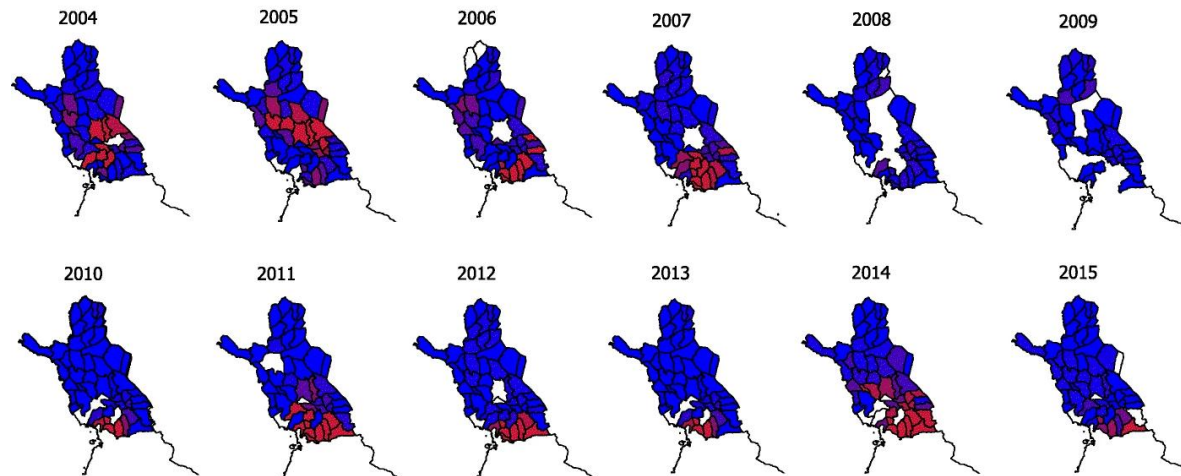
Esimerkkinä hirvikärpäsen (*Lipotena cervi*)
leviäminen entistä pohjoisemmaksi

Kaitala et al 2009: Deer ked, an ectoparasite of moose in Finland: A brief review of its biology and invasion. -ALCES VOL. 45: 85-88)

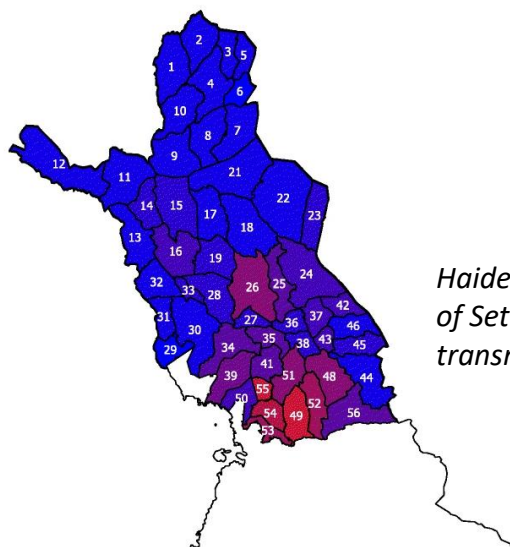
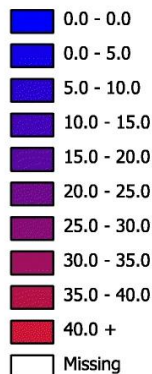
Kesien lämpeneminen lisää *Setaria tundra* aiheuttamien loisepidemioiden yleisyyttä poroissa

Proportion of liver condemnation due to *S. tundra* in Finnish reindeer cooperatives, 2004-2015

12 years (2004-2015) mean proportion of liver condemnation due to *S. tundra* in Finnish reindeer cooperatives

Liver condemnation rate

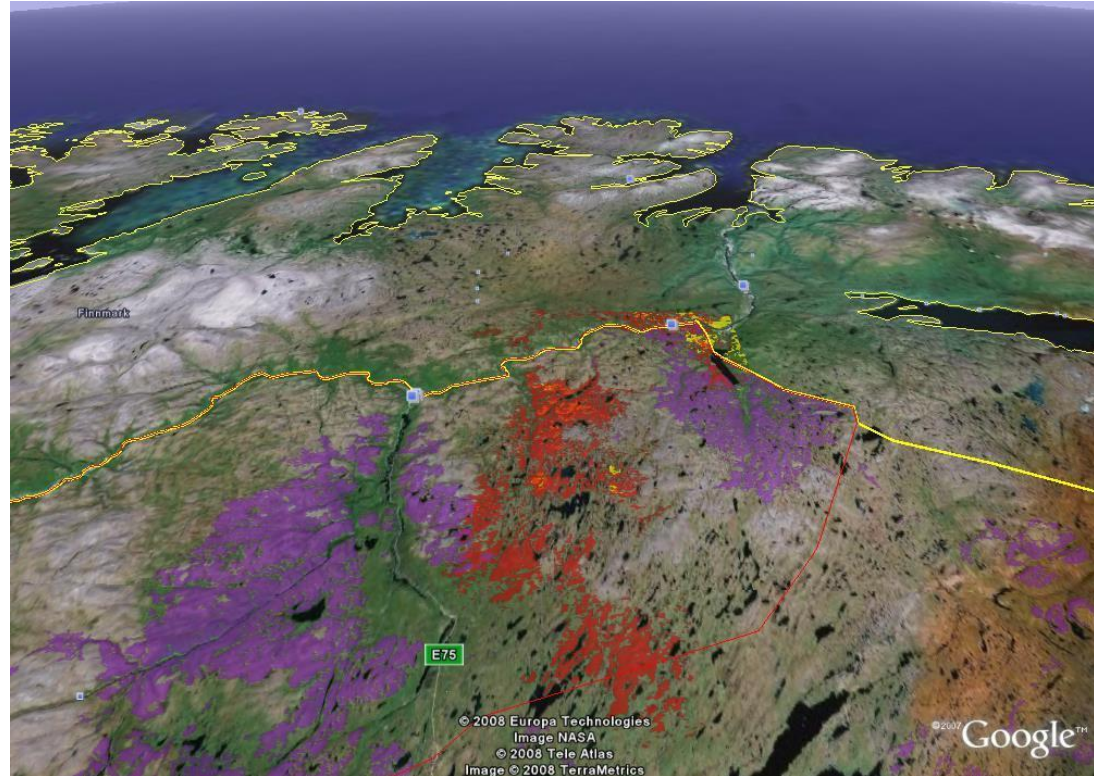
Kuvat: Sauli Laaksonen

Haider, Laaksonen, ym. 2018. The annual, temporal and spatial pattern of *Setaria tundra* outbreaks in Finnish reindeer: a mechanistic transmission model approach. *Parasites & Vectors* (2018) 11:565

Ilmastonmuutoksen vaikutuksia: Tunturimittarin ohella myös hallamittari on aiheuttanut laajoja tuhoja tunturikoivikoissa.

Kaldoaivin alueen tuhokartta ja analyysi:
Mikkola Kari 2009, Metla

- Hallamittarin vuosina 2005-2008 tuhoama alue oli **Kaldoaivin alueella** lähes 400 km²
- Viime vuosikymmenen aikana myös **Muotkatunturin alueella** on ollut laajoja koivikkotuhoja.

Tunturimittarin tuhoama alue 1960-luvulla
Hallamittarin tuhoama alue 2005-2008

Kesällä 2023 myös metsämittarin on havaittu aiheuttaneen laajoja kasvillisuustuhoja Ounastunturin alueella

- Metsämittaria (*Hypomecis atomaria*) tavataan koko maassa
- Laji on metsäisten seutujen erittäin yleinen mittariperhonen.
- Viihtyy avoimissa metsissä, soilla ja tienvarsilla, aktiivinen päivällä.
- Lentoaika toukokuun alusta heinäkuun puoliväliin; harvinainen II sukupolvi elo–syyskuussa.
- Toukkavaihe heinä–syyskuussa, kotelo talvehtii.
- Toukat syövät mm. kanervaa, variksenmarjaa, mustikkaa, juolukkaa, suopursua, koivuja sekä saroja.
- Metsämittarilla ei tunneta aikaisemmin massaesiintymisiä, eikä sitä juurikaan esiinny avotuntureissa

Maastokäynti Näkkälän paliskunnan poromiesten sekä Luken ja Arktisen keskuksen tutkijoiden kanssa Ounastuntureilla kesäkuun 2023 puolivälissä

Kuva: Jouko Kumpula

- Näkkälän paliskunnan poromiehet ovat jo kolmena kesänä havainneet outoja kasvillisuusmuutoksia. Ounastuntureiden alueella.
- Poromiehet ovat havainneet aluksi pieninä laikkuina esiintyneiden kuolleiden varvikkoalueiden laajentuvan.
- Poroisäntä Hannu Ranta on pyytänyt tutkijoita käymään selvittämässä asiaa alueella.
- Maastokäynti toteutettiin kesäkuun 2023 puolivälissä.
- Alueella havaittiin laajoja kulottuneita tai kuolleita varvikkoalueita sekä valtavia määriä metsämittari-perhosia.

Kesäkuun maastokäynnillä havaittiin avotunturissa laajoja ruskettuneita ja kuolleita varvikkoalueita, joita kuvattiin myös dronella.

Kuva: Henri Wallen

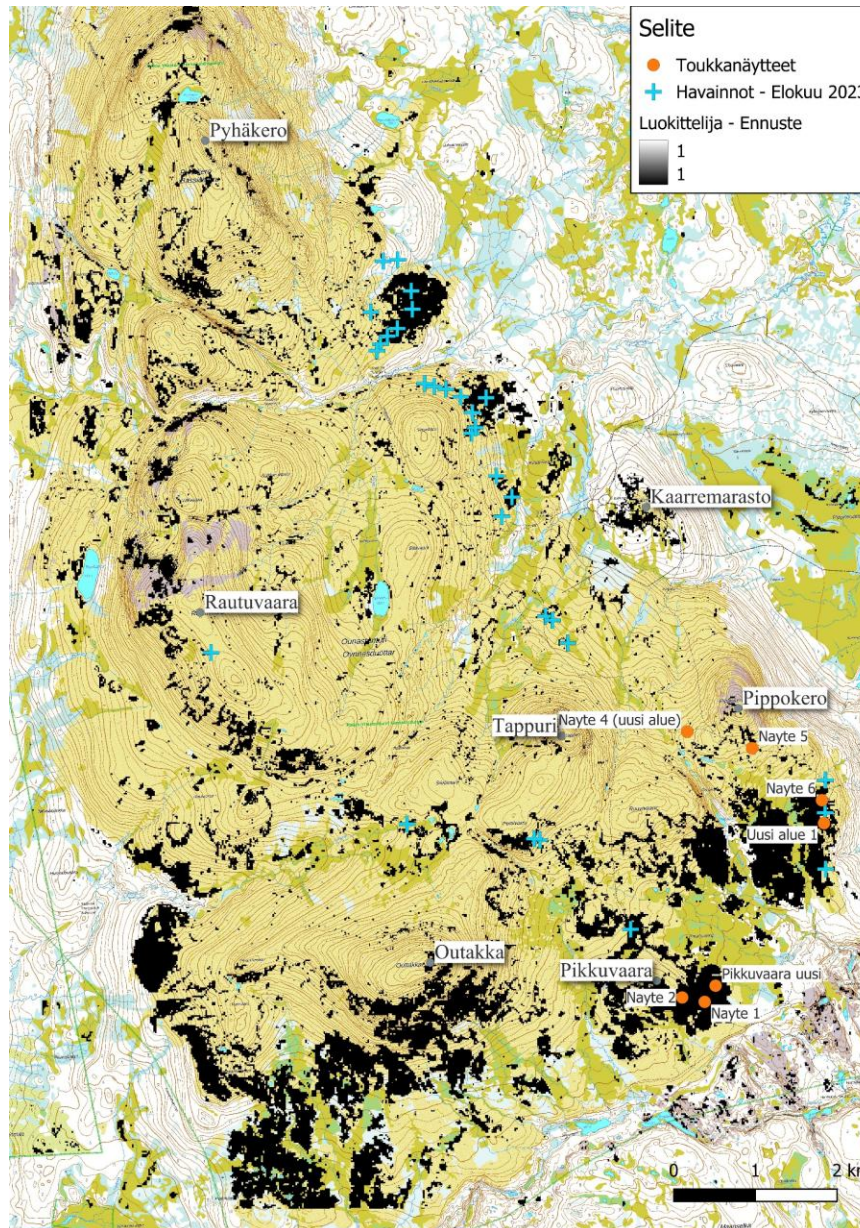
Tuhoaluetta Arktisen keskuksen elokuussa 2023 tekemällä maastokäynnillä kuvattuna.

Kuva: Henri Wallen

Arktisen keskuksessa on myös tehty satelliittikuvien alulla alustava kartoitus Ounastunturin tuhoalueista.

Tulkintakartta: Henri Wallen Arktinen keskus

- Tuhoalueiden kartoitus ja seuranta sekä perhossyklin seuranta Ounastunturin alueella aloitettu yhteistyössä Arktisen keskuksen, Luonnonvarakeskuksen ja Metsähallituksen kanssa.
- Turun yliopiston Turun yliopiston Kevon tutkimusaseman kanssa selvitetään toukkien loistilannetta, joka indikoi invaasiosyklin tulevaa vaihetta.

Myös Itä-Lapissa Kemin-Sompion alueella ja Inarissa havaittiin syyskuussa 2023 tehdyssä maastokäynnissä yksittäisiä laajoja tuhoalueita pääosin hakkuualueilla ja avoimissa mäntymetsissä

Arktisen keskuksen, Luken ja Ilmatieteen laitoksen CLIMINI-hanke

CLIMINI-hankkeen loppuraportti:

Porotalouden sopeutuminen ilmastonmuutokseen: miten ilmastonmuutoksen haitalliset vaikutukset voidaan minimoida?

Rasmus, Sirpa; Landauer, Mia; Lehtonen, Ilari; Mettiäinen, Ilona; Sorvali, Jaana; Kumpula, Jouko; Tuomenvirta, Heikki; Turunen, Minna (2023)

<https://lauda.ulapland.fi/handle/10024/65523>

CLIMINI-hanke - Suosituksia poronhoidon sopeutumiseksi ilmastonmuutokseen

- Sopeutumistoimia tarvitaan niin paliskunnissa kuin myös hallinnon ja yhteiskunnan tasolla.
- Ennakkosuunnittelu, varautuminen ja sopeutumiskyvyn vahvistaminen avaintekijöitä.
- Porotalouden ilmastotiekartan ja sopeutumissuunnitelman laatiminen.
- Laidunten hoito- ja käyttösuunnitelmat paliskunnissa.
- Kriittisten luonnonolojen seurantajärjestelmien kehittäminen.
- Vaikeiden luonnonolosuhteiden aiheuttamien menetysten välttämiseen ja korvaamiseen liittyvien toimintatapojen ja lainsäädännön kehittäminen.
- Maankäytön suunnittelussa poronhoidon vahvempi huomioiminen.
- Porotalouden osaamisen ja yhteistyöverkostojen kehittäminen.
- Sekä perinteisen tiedon että koulutuksen ja uuden oppimisen hyödyntäminen poronhoidossa.
- Sopeutumiskeinojen suunnittelu soveltuvaksi paikallisiin olosuhteisiin, poronhoitotapaan ja resursseihin.

Kiitos!